

DEVRİMCİ EĞİTİM VE ÖZGÜRLÜK ÜSTÜNE

Son çeyrek asır içinde sol hareketlerin ortak bir bunalımı yaşadığı herkesçe bilinir. Kimi zaman bu bunalım, belli birtakım sınırlı sorunsala verilen cevaplarla kutup oluşumlarına yol açar, kimi zaman teoride yeni bazı açıklamaları zoruntu kılar. Özellikle Çin - Sovyet kutupsallığını izleyen Avrupa komünizmi ve üçüncü dünya tartışmaları, sol siyasetler arasında elle tutulur çatlaklara, zıtlıklara zemin oldu. Avrupa komünist partileri, sosyal demokrat partilerle daha çok uyuma yönelik kitle partisi olma girişimlerini yoğunlaştırdılar. Buna karşılık sosyal demokrat partiler, gelişen koşulların dayattığı yeni sorunlara oldukça ilginç yaklaşımlarda bulunuyorlar. Sosyalist siyasetlerin diğer bir çalkantısı ise, özellikle işçi sınıfı adına iktidar eden partilerin uzun yıllar süren deneyimlerinden sonra türlü toplumsal sorunlarla teori arasındaki ilişkiyi yeniden ele almaktan doğdu. İnsan - toplum ikilisi arasındaki ilişkinin yorumlanması ve insana yönelik çabaların süreç içinde yeniden ele alınması, teoriye yeni boyutlar kazandırdı.

Sosyalist toplumun inşası sorunu iktidar, devrim, kültür ve siyaset sorunlarını da değişik açılardan tartışmaya çekti. Bu tartışmalarda her soruna sınırlı sorularla cevap aranır. Öyle ki, bir sorunla ilgili ortaya atılan soru, bir anda kişiyi sınırlı seçeneklerle başbaşa bırakır. Bu seçeneklerden birisini olumlayan kişi, siyasetle ilgili tüm tartışmalardaki yerini de kendiliğinden saptar. Aslında olumlu seçenek, sorunun soruluş biçimiyle dışlanmış. Tartışmalardaki bu yönetsel yanlışlık, siyasetler arasında alışılmadık sürtüşmelere kaynaklık eder.

Sorunun temeli, toplumun yeniden inşasıdır dedik. Sovyet deneyi altmışıncı yılını geride bıraktı. Çin olayı ise, artık üzerinde tartışılacak olgunlukta. Öte yandan devrimci teori, olanca zenginliği ve canlılığıyla ayakta.

Olaya objektif bilimin ölçüleriyle yaklaşan her kişi bilir ki, sosyalist toplumların bugün vardıkları nokta, teorisinin öngördüğü nokta değil. Bu uyumsuzluk nicel değil, nitel. Örneğin, devrimini yapalı altmış yıl olan bir toplum, siyasi olarak olması gereken çizginin çok altında. Kitle apolitik bir durgunluk içinde. Siyasal dönüşümler, kitlenin demokratik denetim ve katılımından kopuk. Yeni toplumun insanı gelişmiş ve kalkınmış. Ama teoride öngörülene dönüştürülmüş değil. Çin toplumu, karşıt bir dramı yaşamakta. Kitle bir anlamda tamamen politik. Milyonlarca Çin insanı UYGULAMA anında alanları dolduruyor. Ama katılma dediğimiz siyasal olgunluk, karar anlarında bir avuç yöneticiye bırakılmış. Teoride öngörülen işbölümünün aşılması bir yana, en yetkin toplumsal faaliyet olan siyasette bu işbölümü daha da derinleştirilmiş. Teorisinin öngördüğü işleyiş ise bu değil.

Sosyalist toplumların bu noktada teoriyle uyumadığını görürsek, ortaya üç yol çıkar:

a — Toplumun bugün bulunduğu noktanın koşullarla dayatıldığı söylenebilir. Bu, koşullara teslimiyet ya da reef-politik bir tavır olur ki, devrimci siyasetin özüne aykırıdır.

b — Toplumun bugün bulunduğu noktada teorisinin aşıldığı, yeni durum içinde bazı teorik revizyonların zorunlu olduğu söylenebilir.

c — Geçilen süreç tekrar gözden geçirilir ve sorun, teori-

nin yaşayan zenginliği içinde aşılmaya çalışılır.

Mevcut bunalımın ilk iki tercihe yöneldiği biliniyor. Bir sorunun aşılabilmesi için en olumsuz koşul olan kutupsallık da böylece başlıyor. Devrimci siyasetin ne olduğu sorusuyla konuyu sınırlı olarak açalım.

Toplumdaki sınıfların konumunu belirleyen ölçütün mülkiyet olduğu bilinir. Özellikle orta sınıf ideolojilerini belirleyen bu ölçüt, sol siyasetlerin kitle içi çalışmalarında başlıca propaganda motifidir. Mülk sahibi olup olmamanın kişi düşüncesini belirleme gücü üstüne söz söylemek gereksiz. Mülk sahibi olmayan sınıf (ve kişi), toplumdaki işlevini mülksüzlük açısından görür. Bu bilimsel gerçeği, emeğin yabancılaşması ile birlikte hatırlayalım. Gelişen teknoloji, makina başındaki işçiyi makinanın bir parçası yapmıştır. Bir zamanlar makinayı elinin bir uzantısı olarak gören işçi, insanın geliştirdiği bilim sonucu makinanın bir parçasına DÖNÜŞÜR. İşbölümüyle gittikçe de artan oranda işlev alanı daralır ve görev mekanik, basit, yaratıcılığı olmayan sınırlı hareketlere indirgenir. Bu oluşumun işçide derin dönüşümlere yol açtığı, yaşanır ve bilinir. Kapitalist ilişkiler içinde kaçınılmaz olan bu işbölümünün işçi sınıfı üzerindeki en dramatik sonucu, onun yönetici - yönlendirici niteliğinin köreltilmesidir. Toplumsal üretim içindeki önemsiz işlevinin bilincine varan işçi, bu konumunu veri olarak kabul eder ve toplumsal faaliyetlerin her alanında bu önemsizliğine uyumlu konumları doğallıkla benimsenir. Gelişkin kapitalist ülkelerde işçi sınıfının ücret düzeyinin yüksekliği ve türlü sosyal olanaklara ulaşması, onun bu konumunda olumlu bir değişim yaratmaz. İşbölümündeki konu-

mu ve makina ile ilişkisinin en az yetenek ister düzeyde olması, ondaki vida insan psikolojisini kaçınılmaz biçimde bilinc altına yerleştirir. Toplumsal üretim içindeki bu önemsiz payından ötürü, hemen tüm üretici niteliklerinden yoksunlaşan işçinin İNSAN DIŞI diye nitelenmesi bundandır.

Buradan ilginç bir noktaya geliyoruz. Kapitalizmin ilk aşamalarında sermaye birikimi süreci acımasızdır. Bu süreç içinde emeğiyle geçinen insanların artı-değer yoluyla sömürülmesi, sınır tanımaz bir hırçlıkla yürütülür. İş saatlerinde küçük azalmalar, çocuk işçi çalıştırma yasağı gibi rasyonel önlemler bile, dramatik mücadelelerle gündeme gelmiştir. Bugün metropol ülke dışında da, kapitalizmin geniş yığınları ekonomik yoksulluğa itmesi olgusu ortada. Böylece devrimci mücadelenin ana propaganda motifi belirmiş oluyor: Sömüren ve iyi yaşayan bir azınlıkla, sömürülen yoksul çoğunluk... Bu açının kitle ajitasyonu ve sınırlı bilinc üretimini açısından verimli olduğu kesin. Ancak, gelişen kapitalizm, işçi sınıfının ücret düzeyinde akıl almaz yükselişler yarattı. Bir geri ülke işçisinin gözünde masal denilecek yaşamı, standart bir metropol işçisi sürdürüyor. Sosyal güvenceler, araba, ev, yıllık tatiller vb. yoluyla işçi sınıfı belirli bir ekonomik doyuma ulaşıyor. Böylece devrimci siyasetin önemli silahlarından birisi, kapitalist metropollerde devrini tamamıyor. Ekonomik yoksulluk bir olgu olmaktan çıkmıştır artık. O zaman devrimci teori tek ayak üstüne mi kalıyor? Ya da devrim, metropol ülkeler için bir lüks, bir fantazi mi oluyor?

Olaya biraz daha yakından bakalım. Aşırı işbölümüyle tüm üretici nitelikleri en basite indirgenmiş işçi, ekonomik doyuma ulaşsa bile, bilgi üretimi denilen, yönetime katılma denilen insanca en yüce eylemin kesinlikle dışındadır. Çünkü işbölümü aşılmış değildir. Ekonomik doyum, işçiyi bazı olanaklardan yararlanma fırsatını vermiştir. Kitap

okur, tiyatroya gider, türlü kültürel faaliyetlerden yararlanır. Ama kendisi bizzat bu faaliyetleri yaratamaz. O, zihinsel faaliyetleri en aza indirilmiş kişi olarak, bilgi üretiminin dışındadır. Toplumdaki kültürel ve siyasal faaliyetlere katılma gücü ve yeteneği yoktur. Mevcut ilişkilerin mantığı içinde bir gelişme vardır. Ama sorun, işçiyi DÖNÜŞTÜRMEK'tir.

İlk devrimi yapmış Sovyetlerde, işçi sınıfını ekonomik olarak doyurmaya yönelik geçiş süreci içinde, gerçekten başarılı adımlar atılmıştır. İnsanların üretimden aldıkları pay giderek dengelenmiş, sosyalist ekonominin rasyonel müdahaleleriyle, yoksulluk ve sömürü kaldırılmıştır. Ama devrimci teorisinin bu ekonomist yorumu, yeni insanın yaratılmasını sağlayamamıştır. Kapitalist metropollerde, toplumsal faaliyetlerden yararlanan insanın bir karşılığı olarak, değişik nitelikteki toplumsal faaliyetlerden yine sadece yararlanan yeni Sovyet insanı doğmuştur. Ancak bu insan tipinin, teorisinin aradığı ve amaçladığı insan tipi olmadığı, uzun deneylerden sonra anlaşıldı. Ülke siyasetindeki köklü dönüşümlerin kitle süzgecinden geçmeden olabilmesi, sosyalist bir işleyişin kurulamadığının kesin göstergesi. Değişik nitelikli bir kültürün yaratılması değil sorun. Sorun, toplumsal faaliyetlere ve özelden de en yetkin toplumsal faaliyet olan siyasete en geniş katılımın sağlanması ve kapitalist anlamda işbölümünün aşılmasıdır. Bu aşılma, insanın dönüştürülmesiyle olur. Sovyet insanı, yine makinanın bir uzantısı olarak tutulduğu için, giderek apolitik bir konumda kalıvermiştir. Bazı şeyleri üreten, bazı faaliyetlere katılan insan yerine, bazı şeyler hakkında bilgisi ve yararlanma hakkı olan insandır o.

Yeni Çin'in doğuşu ve Çin - Sovyet kutupsallığının insan gerçeği ve sosyalist toplumun inşası üstüne en geniş boyutta tartışılması buradan başlar. Sovyet insanının teoriyle uyumadığını gören Çin devrimcileri,

bu kez milyonluk yığınları siyaset alanına boşalttılar. Kültür devrimi denilen dramatik olaylarda, en alt üniteden en üst üniteye kadar bir sosyalist işleyiş kurulmaya çalışıldı. Teknik olarak başarılı da. Toplumsal kararlarda milyonlarca Çinli alanlara doluyor, eskiyi altüst ederken yeni bir arayışın olumlu sancılarını taşıyordu. Bu arada çözüm isteyen yeni bir durumla karşılaştığında ne yapıyordu? Sorun buradadır.

Yeni Çin insanı, deyim yerindeyse, elinde Kızıl Kitapla doğdu. Bu kitap, karmaşık teoriyi özümlemiş akıllı kişilerce yazılmıştır. Teoriye ve bilimi derinlemesine bilmesine gerek olmayan aktif yığınlara, bazı süzülmuş gerçekler aktarılıyordu. Son derece içiçe olayların çözümü, bazen tek bir sloganla, tek bir cümleyle mümkün kılınıyordu. Duvarları dolduran bir metre boyunda harfler, aktif yığınlara o sabahki eylemde rehberlik ediyordu. Bu hırçın dalga, yavaş yavaş geri çekildi. Devrimci pratik, bir sorunu tesbit açısından son derece olumlu, ama getirilen çözüm açısından o kadar olumsuz bir deney yaşandı. Sorun neredeydi? Cevabı yukarıda vermeye çalıştık. Tüm devrimci siyasal mücadelelerin arayışı, karnı tok insan değildir. Karnı tok olmakla birlikte, toplumsal faaliyete yaratıcı nitelikleriyle katılan yeni insandır amaç. Ve özgürlük bu bağlam içinde ele alınırsa ayak üstüne oturur. Kapitalist ilişkinin dayattığı kaçınılmaz olguyu, yani tüm zihinsel faaliyetleri en az beceri gerektiren düzeye indirgenmiş insanı, işbölümüyle bir vida düzeyine düşürülmüş, İNSAN DIŞI konuma itilmiş insanı DÖNÜŞTÜRMEK'tir sorun. Bu dönüştürme, olaya ekonomist açıdan bakıldığında içinden çıkılmaz bir hal alıyor. Devrimci teoriyi bir kalkınma modeli olarak alınca, üretimi artırıcı faaliyetler topluma hakim oluyor. Bu arada gelir dağılımını düzenleyici, ekonomik sömürüyü önleyici bazı yasa değişiklikleri (örneğin mülkiyet ilişkilerini yeniden düzenle-

mek gibi) adeta bir toplumsal sistemin sınırlarını belirliyor. Ama evrensel bir teoriyi bu derrekeye düşürüyorlar, yaşamın onlarca yıl süren deneyleriyle sarılıyorlar. Avrupa solunun yeni arayışı böyle bir olumlu potansiyel taşıdığı için geniş ilgi topluyor. Türkiye'de ise solun hangi tezgahlarda ne dokuduğu ortada.

SONUÇ

Millî Eğitim Bakanlığı bütçeyle ilgili görüşmelerde ilgili bakanın konuşmaları, aydın kesiminde geniş ilgi uyandırdı. Bizce bu ilgi, hak edilene çok altında. Eğitim politikası üstüne oldukça yetkin olduğu bilinen bakan, konuşmasında yukarıda kısaca açmaya çalıştığımız sorunsala parmak bastı. Eğitimin amacı, teknolojiye daha yetkin insan üretmek değil; zihinsel faaliyetler açısından özgür insanın niteliğinin biraz daha açılması zorunlu. Yukarıda bu amaçla yönelik sınırlı bir deneme yaptık.

Ülkemizin somut gerçekliği, toplumsal tartışmaların ekonomik odaktan yansımalarını zorun-

lu kılıyor. Üretimde rasyonalizasyon, gelir dağılımının dengelenmesi, haksız kazançların önlenmesi gibi konular siyasal ve sosyal hedefler olarak konuluyor. Ancak ekonomik altyapıdaki dönüşüm ve düzeltmelerin, üst yapıda kendiliğinden ve zorunlu dönüşümler getirmediği de bilimsel ve deneysel gerçek. Bu gerçeğin dikkatten kaçması, siyasal alanda mücadeleyi, ekonomizmin içine kilitliyor. Sonuçta toplum ekonomik olarak iyi bir yerlere varıyor ama, bu yer toplumsal olarak öngörülen yerin çok altında kalıyor.

Devrimci mücadelenin ve özelden de eğitimin amacı, kendini eylemiyle sınırlamayan insanın yaratılmasıdır. Mevcut işbölümün aşılması da böyle bir işleyiş içinde olanaklı. Özgürlüğü, kişinin zihinsel faaliyet alanındaki sınırsızlığı olarak koyarsak, devrimci eğitimin amacı belirlenmiş olur. Toplumsal tüm faaliyetlere ve bu arada en yetkin toplumsal faaliyet olan siyasete katılabilen insan, diğer tüm toplumsal sorunların da aşılabilemesinde güvence olur. Bu insan tipi ise, devrimci mücadelenin he-

nüz başlangıcında doğmaya başlar, doğmalıdır. Sol siyaset yapan kişi, her eylem alanında bilgi üretimine yatkın bir kanal açmak zorunda. Bilinc, toplumdaki tüm sosyal, siyasal, ekonomik kategoriler arasındaki dialektik bütünlüğü bir eylem kılavuzu olarak çözümlenebilir. Bu ise en başta mevcut üretim ilişkilerinin zorunlu olarak dayattığı işbölümünün aşılmasını zorunlu kılıyor.

Yönetici - yönetilen ayrımını, mutlak veri olarak kabullenen üreticinin de tüm toplumsal faaliyetlere ÜRETİCİ olarak KATILMASINI sağlayacak DÖNÜŞÜM bu bağlamda olanaklıdır. Eğitimi alt yapının zorunlu bir yansıması, bir gölgesi olarak alan mekanik anlayış, bu çabaya gerek görmez. Ama teknolojinin evreni kucakladığı çağda, ekonomik insan bir amaç olmaktan çıkmıştır. Amaç, toplumsal karar mekanizmalarının her diliminde en geniş katılımı gerçekleştirmek ve buna uyumlu insanı oluşturmaktır. Eğitim ancak bu konuda dönüştürücü, ilerletici, özgürlükçü olur.

CELAL SOYCAN

DÜZELTME

- 42-43-44. sayıda Miklos Haraszti'nin çevirmeni ÖZER SARI olarak yazılmıştır. Doğrusu REHA ARTAN olacaktır.
- 42-43-44. sayının, 40. sayfasının, 2. kolonunun 2. satırı, 41. sayfanın 1. kolonunun 1. satırının altına girecektir.
- 40-41. sayıda Louis Althusser'in yazısının 81. sayfasının, 2. kolonunun sonunda: («Halk yöneticilere olan güvenini mi kaybetti? Bir başkasını seçmekten başka yapılacak şey yok!» Döngüsel biçimde bizim üye alma kampanyasından...) şeklindeki ifadenin doğrusu: («Halk, yöneticilerin güvenini mi kaybetti? Bir başkasını seçmekten başka yapılacak şey yok!» Döngüsel biçimde, bir üye alma kampanyasından...) şeklinde olacaktır. Düzeltir, özür dileriz.